

У збірнику практично відсутня реальна статистика. Всі дані подаються в процентах до попереднього періоду. Красномовна і відсутність якихось узагальнюючих підрахунків за весь період 1946—1980 рр. Єдиний документ подібного роду — зведення облплану про обсяг капіталовкладень у народне господарство по п'ятирічках — переконує нас у затратності та низькій ефективності останнього.

Інколи на сторінках збірника все ж таки проривається реальна статистика, хоч упорядники і не коментують її. Так, порівняння газетних повідомлень про підсумки переписів 1959, 1970 та 1979 років свідчить, що за цей період населення області зменшилося з 1572,7 тис. чол. до 1501,9 тис. чол., або на 4,5%, а українців — з 1487,1 тис. до 1387,6 тис., або на 6,7%.

Документи подають відомості про реальний стан справ з викладачами у вузах, про «дугість» різного роду починів, про реальну роль профспілок — цього «п'ятого колеса воза» адміністративно-командної системи тощо.

Звичайно, на сторінках збірника ми не знайшли свідчень про недоліки, невирішені проблеми, не кажучи вже про зловживання керівництва чи політичні репресії. В тих документах, які мали змогу використати упорядники, відповідних даних просто не було. Не можна сьогоднішні вимоги висувати до ніби недавніх, але далеких часів. Та й упорядники збірника сьогодні багато чого зробили б по-іншому.

Таким чином, виданням документального збірника з історії Чернігівщини в 1946—1980 рр. зроблено певний внесок у розвиток історичної науки. Справа стоїть лише за тим, щоб належним чином використати закладені в ньому інформаційні можливості. При підготовці у майбутньому подібних збірників з історії областей слід враховувати досвід попередніх. На жаль, поки що це не робиться, і нові публікації⁴ документів повторюють старі помилки застійних часів.

Одержано 10.02.92.

І. Д. МАЗУР (Київ),
С. Г. ВОДОТИКА (Київ)

⁴ Из истории Новгород-Северского (Документы и материалы).— Чернигов, 1989.— 138 с. (Укладачі: С. М. Мельник (відповідальний укладач), В. П. Коваленко, Н. П. Коваленко, Н. М. Полетун, Л. Ф. Сурабко, О. М. Федірко); Документи і матеріали з історії Чернігова (До 1300-річчя заснування) (Публікацію підготували І. К. Іващенко та Н. М. Полетун) // Архіви України.— 1990.— № 6.— С. 10—16.

О. В. Соколовская.

ГРЕЦИЯ В ГОДЫ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ.

М. : Наука, 1990.— 209 с.

Дослідження питань міжнародних відносин у зв'язку з подіями першої світової війни має й сьогодні важливе наукове і політичне значення. Особливо, якщо йде мова про такий близький до нас регіон, як Балканський півострів. Тому монографія О. В. Соколовської, в якій вперше докладно розглянуті питання взаємовідносин Греції з Росією, Францією та Англією у зв'язку з такими подіями, як Дарданелльська операція 1915 р., відкриття Салонікського фронту, безпосередній вступ Греції у війну, є актуальною.

О. В. Соколовська опрацювала численні документальні джерела Архіву зовнішньої політики Росії МЗС СРСР, Центрального державного

історичного архіву СРСР, Центрального державного військово-морського архіву СРСР та ряду інших. Багато уваги автор приділила російській та зарубіжній (насамперед грецькій) пресі різних напрямів, широко використала спогади, щоденники і листи політичних та військових діячів держав Антанти, Центрального блоку і Греції, публікації.

В радянській історичній літературі взагалі існує дуже мало наукових розробок з нової та новітньої історії Греції. В Україні, яка має давні, традиційні зв'язки з цією країною, зазначений період більш докладно почали вивчати лише із середини 80-х років і, зокрема, в Інституті історії України.

В роки першої світової війни Грецьке королівство виявилось яблуком розбрату між Антантою та Троїстим союзом. Її територія стала плацдармом воєнних дій. В цих умовах імперіалістичні держави намагалися використати грецьку територію, флот та армію у своїх цілях, вдаючися до відвертого політичного, воєнного та економічного тиску, що врешті-решт призвело до національного розколу грецького суспільства, який відчувається й досі.

У книзі ґрунтовно досліджується становище Греції напередодні та на початку першої світової війни. При цьому автор наголошує на непримиренних суперечностях між цією країною і сусідніми Балканськими державами, зокрема з Туреччиною, а також розкриває зростаючу економічну і воєнно-політичну залежність Грецького королівства від Антанти, головним чином від Великобританії.

У праці відзначається, що внутріполітична боротьба, що розгорнулася в Греції із самого початку війни, віддзеркалювала двобій Антанти і Троїстого союзу, які намагалися залучити на свій бік Грецьке королівство. Вона свідчила також про те, що правлячі кола країни дотримувалися нейтралітету лише для того, щоб у певний момент примкнути до тієї коаліції, яка може перемогти у війні. Це особливо проявилось під час Дарданелльської операції 1915 р. та на Салоніському фронті. Треба відзначити, що автор сумлінно проаналізувала складні дипломатичні відносини держав Антанти та Греції, загострення внутрішньополітичної боротьби в Греції у 1916 р. та позиції з приводу цього Великобританії, Франції та Росії.

О. В. Соколовська докладно розглядає вплив перемоги Лютневої революції в Росії на міжнародну політику і, зокрема, на робітничий, соціалістичний і республіканський рух у Греції. Автор розповідає про численні політичні мітинги на підтримку російської революції, що прокотилися по всій Греції. Їх учасники пропонували шляхи демократичного оновлення суспільства країни.

Використавши нові документальні джерела, автор показує, як революційний рух охопив грецькі колонії у Західній Європі, Африці, Америці й Росії. Демократична громадськість останньої гаряче підтримала республіканські ідеї грецького народу.

Досліджується питання про безпосередню участь Греції у першій світовій війні (червень 1917— жовтень 1918 р.). Автор розповідає про повернення прем'єр-міністра Е. Венізелоса до керівництва Грецією та його прагнення до здійснення «великогрецької програми», про активну дипломатичну діяльність його кабінету по створенню балканського блоку Сербії, Румунії та Греції, конфронтації з центральними державами.

Підводячи підсумки своїх наукових пошуків, О. В. Соколовська докладно розглянула проантантівську позицію Греції на Паризькій мирній конференції, де Е. Венізелос висував претензії на нові території, намагався схилити на свій бік політичних діячів великих держав. Свідченням втягнення Греції в антирадянську інтервенцію під впливом Франції була поява 15 листопада 1918 р. грецького крейсера у Чорному морі, а в лютому 1919 р., під час слухання грецького питання на мирній конференції, чисельність військ королівства на півдні України було

доведено до 1,5 тис., а в березні — до 2 тис. чол. Отже, участю в цих воєнних діях правлячі кола Греції намагалися купити вигідні умови миру. Однак грецькі солдати відмовлялися воювати проти народів нашої країни. Проте це автор висвітлила, на жаль, недостатньо. Водночас добре відомо, що однією з причин такої відмови були давні міцні дружні зв'язки між народами Росії та Греції, які виявилися сильнішими за накази воєначальників.

Авантюристична політика уряду Греції виявилася у підтримці планів західних держав щодо поділу Османської імперії. Однак грецький народ, який зазнавав великих воєнних тягарів, дедалі активніше протестував проти агресивної політики правлячих кіл країни. Врешті-решт «великогрецька програма», яку намагався втілити в життя за допомогою західних покровителів грецький уряд, перестала існувати. Під тиском демократичних сил 25 березня 1924 р. Грецію було проголошено республікою.

Грунтовна монографія О. В. Соколовської не позбавлена і певних недоліків. Одним з них є занадто стислий виклад тем. Зокрема, можна було б докладніше показати суспільно-політичне становище грецького населення у досліджуваній період. Проте зрозуміло, що це зумовлено загальним обсягом монографії.

В монографії О. В. Соколовської досліджуються міжнародні відносини та історичні події на Балканському півострові під час першої світової війни. Її поява, безперечно, дасть поштовх дальшим фундаментальним розробкам з цієї проблематики.

Одержано 01.08.91.

М. В. ЗНАМЕНСЬКА (Київ)

* * *

**ОСНОВНІ МАТЕРІАЛИ
РЕСПУБЛІКАНСЬКИХ МІЖВІДОМЧИХ
НАУКОВИХ ЗБІРНИКІВ
ТА ЖУРНАЛІВ ІСТОРИЧНОГО ПРОФІЛЮ (1991 р.)**

Вісник Львівського університету: Серія історична. Вип. 26. Єдиним фронтом проти спільного ворога (До 45-річчя перемоги над фашистською Німеччиною). Львів. В а с ю т а І. К. Коренні проблеми історії Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр.; С а в и н е ц ь В. А. Злочини гітлерівців проти народу, науки й культури на Львівщині; К и р и ч у к Ю. А., М о р о х о в с ь к и й В. П. Німецько-фашистська політика депортації в західних областях України; Ч е л а к П. П. Роль підпільної преси у зміцненні українсько-польського антифашистського фронту в західних областях УРСР (1942—1944 рр.); І в а щ у к С. О. Спільні дії радянських і польських партизанів з наступаючими частинами Червоної Армії; Я р о ш Л. В. Визволення Польщі від німецько-фашистських окупантів (взаємодопомога радянських воїнів і польських трудящих); Д е н и с о в Я. Я. Патріотично-інтернаціоналістське виховання радянських воїнів в період визвольної місії Радянських Збройних Сил (1944—1945 рр.); П а л и в о д а С. С. Нові факти про співдружність радянських і польських патріотів в антифашистському підпіллі Бухенвальда (1941—1945 рр.); Г л і ч о в І. О. Друга світова війна. Велика Вітчизняна війна Радянського Союзу (1939—1945) у шкільному курсі історії (методичні поради); М і р о ш н и ч е н к о І. М. З і с т о р і ї і д е о л о г і ч н о ї р о б о т и в 1-й А р м і ї В і й с ь к а П о л ь с ь к о г о (1943—1944 рр.).

Проблеми слов'янознавства: Республіканський міжвідомчий науковий збірник. Вип. 40. Історія зарубіжних слов'янських народів. Львів.